

I

Rooma sõjaväkke astumine

*conscribe te militem in legionibus. pervagare orbem terrarum.
inveni terras externas. cognosce miros peregrinos. eviscera eos**

Rooma vajab sind!

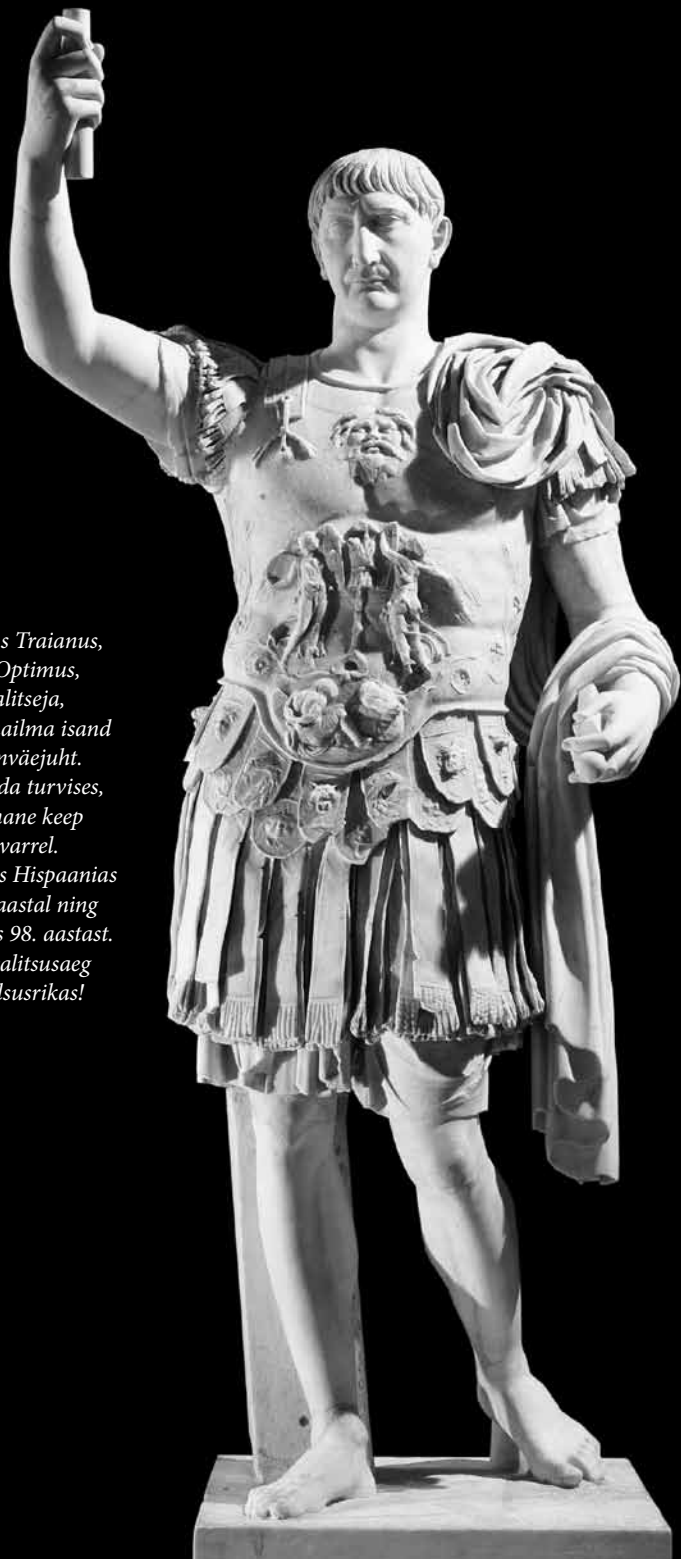
Käesoleval aastal 100 pKr, ühel esimestest keiser Marcus Ulpius Traianuse valitsusaastatest, ei tunne Rooma impeerium mingeid piire. Meie piirid ulatuvad kaugel Palmyra taha kõrbesse ning üle Britannia soode ja udude. Ent Rooma julgeolek on kõikjal ohus. Kavaldavad ja õonestavad poliitilised elemendid hauvad riigis mässu, metsikud barbarid katsetavad pidevalt piiride tugevust ning Partia suur ja kade võim ähvardab kogu Ida. Nende ohtrate ohtude vastas seisavad kaks võimsat kaitsetorni – meie keisri tarkus ja jõulisus ning alati ustava Rooma armee jõud, mis Rooma inimesi kaitseb ja teenib.

Iial pole olnud paremat aega Rooma sõjaväkke astuda. Kolm sugu põlve pärast seda, kui keiser Augustus jõudis lõpule alalise sõjaväe loomise, on sõjaväeline süsteem sedavõrd lihvitud, et sündinud on kõige hävitavam ja arenenum sõjaline jõud, mida maailm on iial näinud. Kõik on korraldatud Rooma täpsusega alates värskete sõdurite värbamisest kuni pensionile saatmiseni (või korralike matusteni). Olles olnud 40 aastat (sõjaväelises mõttes) kõige huvitavam koht kogu keisririigis, on trotslik Britannia lõpuks suures osas alistatud ja märgades sokkides sõdimise

---

* Liitu leegionidega, näe maailma, rända kaugetesse maailmanurkadesse, kohta huvitavaid ja eksootilisi inimesi ja lase neil soolikad välja.

*Marcus Ulpius Traianus,
Imperator Optimus,
Rooma valitseja,
teadaoleva maailma isand
ja sinu ülemväejuht.
Siin näeme teda turvises,
väejuhi punane keep
ühel käsivarrel.
Traianus sündis Hispaanias
Baeticas 53. aastal ning
on keiser alates 98. aastast.
Olgu tema valitsusaeg
pikk ja kuulsusrikas!*

hiilgeajad on lõppenud. Tähelepanu hakkab pöörduma teisel pool Doonaud asuvale tülikale Daakia kuningriigile ning seejärel ootab Mesopotaamia kõrbeliivades lõplik lahing partlastega.

Rooma armeel on maailma kõige arenenumad ja võimsamad relvad ja varustus, see on kõigest parema mobiilsuse, heitejõu ja kaitsevõimega. Leegionär võib end leida sõjaväe eelpostilt kõikjalt kogu impeeriumi piires, kus ta elab ja treenib, et anda oma parim siis, kui sõjavägi kord lahingusse astub. Õigele värvatule annab sõjavägi väljaõppe, karjääri võimalused ning püsiva sissetuleku järgmiseks 25 aastaks. See käsiraamat annab juhiseid kõigiks neiks aastaiks alates sellest, kus sõjaväkke astuda, kuni väljaõppe, turvise ja rividrilli üksikasjadeni. Siit leiad nõuandeid, kuidas lahingus ellu jääda, kuidas elada sõjaväelaagris ning kuidas teenistuse lõppedes rahulikult ja jõukalt erru minna.

Kes võivad sõjaväkke astuda?

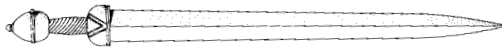
Ilma Rooma sõjaväeta ei oleks ka Roomat. Sõduriks olemine on meie linna üks uhkemaid traditsioone. Suurem osa Rooma keisreid on olnud sõdurid ning vabariigi päevil võisid vaid vähesed poliitikud valijate ette astuda ja ametisse pääseda, kui nad polnud seisnud silmitsi Rooma vaenlastega ning lahingust võite toonud. Romulus, Cincinnatus, tsensor Cato ja Cicero käisid kõik sõdimas. Mehed, keda nad juhtisid, olid Rooma kodanikud ja seejuures heal järjel kodanikud, sest Rooma armee oli ning on tänini suletud orjade, kurjategijate ja hädavareste ees.

Ükski sääraсте [kehvikute] vanemate järeltulijast nooruk ei suudaks määrada Kartaago vere merd ega tõmmata endaga alla kaasa Pyrrhost ega võimsat Antiochost või hirmsat Hannibali. Ei, need olid maapiirkondade sõdurite mehed järeltulijad, noored mehed, kellele oli õpetatud, kuidas Sabiinia labidatega maad kaevata ning range ema juhatusel järgi metsast lõigatud tünnilaudu tassida.

HORATIUS, „OODID“ 3.6

Pax Romana ehk Rooma rahu

Teadaolev maailm on sisenemas enneolematu rahu ja õitsengu aega, mida hilisemad sugupõlved hakkavad nimetama Pax Romanaks. See rahu ei tähenda, nagu ei vedaks leegionid enam suurt osa ajast väljaspool Rooma piire vaenlasi tappes ja ise tapetud saades, kuid impeeriumi piirides kehtib Rooma ja tema alamate vaheline sõnatu kokkulepe, et alamad ei mässa ja vastutasuks ei põleta leegionärid nende linnu maha ega löö elanikke risti. See lähenemine töötab hästi, kuid nõuab keisritelt teatavaid oskusi ja pädevusi, näiteks neid, millega Roomat õnnistatakse peaaegu terve järgmise sajandi vältel. Ka kõige heasoovlikumad keisrid annavad võimalikele tülitakitajatele diskreetselt märku, et neil on rüüstamiskaugusel valmis üks-kaks leegioni.

Nii kirjutas luuletaja Horatius, maapoiss, kes samuti ühes leegionis teenis. Ehkki Horatius tegi oma sõjaväelisele karjäärile kuulsusetu lõpu, visates 42. aastal eKr toimunud Philippi lahingus kilbi käest ja põgenedes elu eest, oli tema jutus siiski mõte sees. Rooma sõjaväkke värvatud jagunevad kolmeks: sunniviisil sõjaväkke võetud (*lecti*), väeteenistusse meelitatud (*cibarii*) ning need, kes soovivad ise sõjaväkke tulla (*voluntarii*). Hea tervise ja iseloomuga itaallastest *voluntarii* katkematu voog kasarmutesse on iga leegioni värbamisohvitseri unistus.

Neile, kes kaaluvad, kas veeta järgmised umbes kaks aastakümnet Rooma kotkaste teenistuses, esitame kiire ülevaate nõutavatest omadustest.

Rooma kodakondsus

Täieliku meelegeite ajajärgul on leegionidesse võetud ka orje ja väljamaalasi. Praegu ei ole sellised ajad. *Peregrinus* (mittekodanik), kes tahab

Rooma sõjaväe iga värbaja (pildil paremas servas, detail Traianuse sambast) unistab säärasest värskete ja tervete sõdurihakatiste voost, kes kõik on valmis veerandsajandiks Rooma leegionide teenistusse astuma. Kõik järjekorras ootavad põgenenud orjad ja tagaotsitavad kurjategijad võivad arvestada äräütlemise ja karistusega.

sõjaväelist karjääri katsetada, peaks minema abiväkke. Ori, kes üritab sõjaväkke astuda, saadetakse kaevandustesse või lausa hukatakse oma jultumuse eest.

Poissmeheseisus

Praegusel ajal ei ole Rooma sõduritel lubatud abielus olla. Miski aga ei takista õnnetus abielus olevat meest põgenemast ja leegioni astumast. Rooma abielu on tsviilliit, mitte usuline sakrament, ja sõjaväkke astumine on ühepoolne lahutusavaldus.

Terve keha ja hea tervis

Rooma sõjavägi eelistab värvata sõdureid sellistest ametitest nagu lihunikud ja sepad, samuti viljalõikajate seast, kes eelistavad süngemat saaki. Nende ametikohtade tööalaseid ohte arvestades loetakse kõigi kandidaatide sõrmed hoolikalt üle. Nimetissõrme või pöidla puudumine annab alust diskvalifitseerimiseks. On esinenud häbiväärseid juhtumeid, kus

dilectus (häda korral väeteenistusse võetav isik) löikab sõjaväeteenistuse vältimiseks endal sõrme otsast. Tõestatult tahtliku enesevigastamise korral määratakse range karistus.

Pikkus ligi 6 jalga

Pea meeles, et Rooma jalg on mõnevõrra lühem kui hilisemad samanimelised mõõtühikud ning eriti tugeva kehaehitusega isikute puhul võidi teha ka erandeid.

Meessuguelundid

Naistel ja eunuhhidel ei tasu sõjaväkke astuda. Leegionis elatakse meeste elu. Mõnel on ehk hea meel kuulda, et Traianus andis hiljuti välja dekree-di, et need, kes on kaotanud ühe munandi, võivad siiski sõjaväes teenida.

Hea silmanägemine

Tryphon, Dionysiuse poeg ... vabastati sõjaväeteenistusest Gnaeus Vergilius Capito poolt ... sest tal on silmakaest tingitult halb silmanägemine. Vaadatud läbi Aleksandrias. Tunnistus välja antud Tiberius Claudius Caesar Augustus Germanicuse 12. valitsemisaastal Pharmouthi kuu 29. päeval.

DOKUMENT, MIS KIRJELDAB SÕJAVÄETEENISTUSEST VABASTAMIST
24. APRILLIL 52. AASTAL PKR

Hea iseloom

Varasemad pisirikkumised võidakse jätta kahe silma vahele, kuid igauks, kes üritab sõjaväkke astuda selleks, et pääseda kohtupidamisest pärast raske kuritöö toimepanekut, jäetakse kõrvale, nagu ka need, kes astuvad sõjaväkke selleks, et pagendusest tagasi hiilida. Praegusel ajal on leegionis teenimine privileeg. See, kui hästi või halvasti sõjaväeline karjäär algab, oleneb isiklikest kontaktidest – nagu suur osa Rooma elust. Sõduri tulevase karjääri seisukohast on ülioluline see, kes teda soovitab ja mille alusel.

Soovituskiri

See kiri on vältimatu esimene samm ning igaüks, kes tahab sõjaväkke astuda, peab püüdma hankida võimalikult särava soovituse võimalikult kõrgel positsioonil olevalt isikult. Soovituskirjad on Rooma elus tavaline nähtus ning neid kasutatakse mitmesugustes olukordades. Kedagi sõjaväkke soovitades paneb kirjutaja panti oma isikliku renomee. Pole üllatav, et kõrges hinnas on soovituskirjad veteransõduritelt, eriti kui soovitaja on teeninud samas üksuses, kuhu tulevane sõdur soovib pääseda. Palju oleneb ka sellest, kuivõrd see üksus palve esitamise ajal uusi sõdureid vastu tahab võtta. Satiirik Juvenalise sõnul tuleb olla õigel ajal õiges kohas.

Traianus otsustab

Plinius [Väike-Aasias asuva Bitüünia asehaldur] keiser Traianusele:

Väga suurepärane noormees Sempronius Caelianus, kes avastas värvatute seast kaks orja, saatis nad minu juurde. Ma lükkasin otsuse langetamise edasi, kuni olen pidanud nõu sinuga, sõjaväelise distsipliini taastaja ja hoidjaga, seoses neile määratava kohase karistusega.

Traianus Pliniusele:

Sempronius Caelianus on tegutsenud kooskõlas minu käskudega, saates sellised isikud, kes väärivad ülimat karistust, sinu kohtu ette. Antud juhul tuleb siiski uurida, kas need orjad astusid sõjaväkke vabatahtlikult või valisid neid välja ohvitserid või esinesid nad teiste isikutena [kes olid sõjaväeteenistusse määratud]. Kui nad valiti, on süüdi ohvitser; kui nad on teiste asemel, on süü neil, kes nad sinna saatsid; aga kui nad oma seisundi seaduslikest piirangutest teadlikena esinesid vabatahtlikena, langeb karistus nende enda peale. See, et neid pole veel ühtegi leegioni määratud, ei ole oluline, sest kohe pärast teenistuskõlblikuks tunnistamist oleksid nad pidanud ise end tõtt rääkides tutvustama.

PLINIUS NOOREM, „KIRJAD TRAIANUSELE“

*Gallius, kes suudaks mõõta eduka sõjaväelise karjääri eeliseid?
Ma loodan, et olen sündinud õnnetähe all, kui laagri väravad minu,
hirmunud noorsõduri, alla neelavad. Üks hetk väga head õnne tähendab
enam kui Venuse või isegi ema Juno soovituskiri Marsile ...*
JUVENALIS, „SATIIRID“ 16. 1–6

Kui leegion noorsõdureid ei vaja, võib vabatahtlik end avastada abi-
väest või isegi laevastikust. Kuna värvatuid leidub palju, saavad parimad
töökohad need, kellel on parimad soovitused. „Hoi seda kirja oma
näo ees ja kujutle, et ma räägin sinuga isiklikult,“ soovitab ühe sellise
soovituskirja autor värbavale ohvitserile, keda ta ilmselt varasemast
sõjaväeteenistusest tunneb.

Mis saab edasi?

Läbikatsumine

Kui tulevane sõjaväelane on hankinud endale soovituskirja, oma esimese
relva sõjaväelises karjääris, on tema järgmine samm minna ülevaatusele
ehk *probatio*'le. *Probatio* on täpselt see, mida nimetuski ütleb. See on läbi-
katsumine. See korraldatakse enne, kui tulevane leegionär vande annab
ja oma üksusesse saadetakse. *Probatio* eesmärk on veenduda, et mees on
see, kes ta end olevat ütleb, ja et ta on kehaliselt võimeline taluma kõike
seda, mida temalt tulevastel kuudel ja aastatel nõutakse. Soovituskirja
uuritakse hoolikalt ning uurijad teevad vajaduse korral arupärimisi. See-
tõttu võivad valede varjus sõjaväkke astujad (sellised orjad, keda Plinius
mainis) küll esimesest sõelast läbi pääseda, kuid aeglane verivaenlane –
Rooma bürokraatia – saab nad hiljem ikkagi kätte.

Vande andmine

Kui uuriv ohvitser tulevaselt sõjaväelaselt viga ei leia, saadab ta mehe Sõjaväevannet andma. Pane tähele suurtähte. Kuni Vande andmise hetkeni on potentsiaalne sõjaväelane tsiviilisik, kellel on võimalik aru pähe võtta ning kasarmust põgeneda nagu ehmunud jänes. Pärast Vande andmist on ta keisri sõdur ning põgenemine on deserteerumine koos kõigi kaasnevate hirmsate karistustega (vt „Distsipliin“, lk 79). Seetõttu on nüüd kasulik hetkeks järele mõelda. Järgmise mõne minuti jooksul juhtuv kujundab tema elu järgmist 25 aastat. Või ka kogu elu – olenevalt sellest, kumb enne läbi saab.

„Samm ette, kandidaat number üks, ja vannu eri jumalate nimel murdmatu vanne, et sa järgid oma väejuhti kõikjal, kuhu ta sind juhib. Sa kuulad käske innukalt ja küsimusi esitamata. Sa loobud Rooma kodanikuõiguse kaitsest ning lepid väejuhi õigusega sind sõnakuulmatuse või deserteerumise eest surmata ilma kohtupidamiseta. Sa töotad teenida määratud aja standartide all ning et sa ei lahku enne, kui väejuht su vabastab. Sa teenid Roomat ustavalt, isegi oma elu hinnaga, ning järgid tsiviilisikute ja oma laagriseltsimeeste osas seadust. Palju õnne! Sa oled nüüd Rooma sõdur. Järgmine!“

Kontrollimine ja märgistamine

Kord vannutatud, hakatakse leegionäre hoolikalt tuvastama. See tähendab, et peale nime pannakse kirja sünnimärgid, armid või muud iseloomulikud märgid, mille põhjal neid saab tsiviilisikut teesklevate deserteeridena kindlaks teha või lahinguväljal teiste laipade seast üles leida.

C. Minucius Italus Celsianusele ... *Kanda raamatutesse kuus värvatut.*

Nimed ja iseloomulikud märgid on järgmised ...

M. Antonius Valens / vanus 22 / arm laubal paremal /

[jne. Värvatute nimekiri jätkub mõnda aega.]

Vastu võetud via Priscus [auaste] singularis.

Avidus Arrianus ... kolmandast kohordist kinnitab, et selle aruande koopia on kantud kohordi raamatutesse.

OXYRHYNCHUS PAPYRUS 1022

See sissekanne on teine dokument üha kasvavas dokumendikuhjas, mis saadab leegionäri kogu tema karjääri vältel. Dokumendid on isikuga seotud kirjeldatud iseloomulike märkidega ning *signaculum*'i ehk „väikese märgiga“, mida leegionär peab nüüd väikese kotiga kaelas kandma. *Signaculum* on väike tinatahvlake, mis tuvastab sõdurit samamoodi nagu hilisemate aegade sõjaväelaste eristusmärgidki. Neil aegadel kasutati *signaculum*'e ka esemete ja orjade märgistamiseks, kuid rumal on see tsiviilisik, kes nende kahe kategooria ja sõdurite vahele viimaste kuuldes võrdusmärgi tõmbab.

Teel

Väike rühm sõdureid üksusest, kuhu uued värvatud on määratud, võib juba ootel olla, et neid uude kodusse juhtida, kui neil just ei kästa ise sinna minna. Leegioni kasarmud võivad olla värbamispunktist päris kaugel, seepärast saavad värvatud teeraha ehk *viaticum*'i, et teekonnal kulusid katta. Kui värvatuid saadab teekonnal nende uude üksusesse kuuluv ohvitser, eeldatakse värvatuilt, et nad annavad raha tema kätte, sest ohvitser on seda teed juba varem käinud ja teab, kus on kõige parem ööbida, ning saab üksusele allahindlust nõutada. Ülejäänud raha kantakse sihtkohta jõudes värvatu arvele.

Üksikisikud ja rühmad, mis on saatja määramiseks liiga väikesed, võivad reisida luksuslikult ja olla sihtkohta jõudes paljad kui püksinööp või siis ajada läbi kasinalt ning omada kohale jõudes kenakest kõrvalepandud summat. See on kasulik sissejuhatus leegionäri ellu. Nagu nähtub, leidub küllaga olukordi, kus on võimalik valida, kas maksta suhtelise mugavuse eest või kiristada hambaid ja töötada pensioni nimel.